

Szaraniec, Lech

Projekt nowego gmachu Muzeum Śląskiego w Katowicach (1986-1990)

Muzealnictwo 34, 35-38

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Le musée des premiers Piasts sur Lednica

Le musée des premiers Piasts sur Lednica est la seule institution de ce genre possédant le caractère à la fois archéologique, ethnographique et des sciences naturelles de les éléments suivants la constituent:

- La Réserve Archéologique sur L'îlot de Lednica — La Réserve Archéologique à Giecz
- Le Parc Ethnographique de la Grande Pologne
- Le Parc des Paysages de Lednica.

En 1989 ce musée célébrait la vingtième anniversaire de sa fondation mais son histoire commence à la moitié du XIXème siècle. C'est alors qu'on a découvert les ruines de la résidence romane des premiers souverains de la Pologne sur l'îlot de Lednica, la plus grande des cinq îles sur le Lac de Lednica. Cette découverte était aussi le commencement des recherches sur des monuments de cette île, et de l'intérêt touristique. C'était aussi l'impulsion pour l'idée de la

fondation du musée. La fondation du musée et la formation de son caractère est l'histoire des activités qui avaient pour le but la protection des monuments de l'îlot de Lednica et l'arrangement des bords du lac de Lednica, non éloignés de cet îlot. Ces activités ont commencé à la fin des années cinquante et leurs étapes successives sont:

1. En 1971—86 on a fondé sur le bord du midi quelques collections de l'architecture populaire pour les employés du musée?
2. Depuis 1975 on crée une exposition ethnographique en plein air — Le Parc Ethnographique de la Grande Pologne.
3. En 1988 on a crée la réserve historique et d'histoire naturelle — Le Parc des Paysages de Lednica.

Parallèlement on continuait les travaux et les recherches scientifiques sur l'îlot, dont le résultat est un matériel archéologique très riche.

Lech Szaraniec

Projekt nowego gmachu Muzeum Śląskiego w Katowicach (1986—1990)

Dla tych czytelników, którzy po raz pierwszy mają kontakt z Muzeum Śląskim w Katowicach kilka słów historii¹.

W 1924 r. powołano w Katowicach Towarzystwo Muzeum Ziemi Śląskiej, którego zadaniem było gromadzenie pamiątek kultury materialnej i duchowej wytworzonych na tej ziemi. Trzy lata później wojewoda śląski dr Michał Grażyński utworzył Oddział Sztuki i powołał konserwatora wojewódzkiego dr Tadeusza Dobrowolskiego, któremu powierzył organizację placówki muzealnej. 23 stycznia 1929 r. Sejm Śląski powołał, formalnie istniejące od 1927 r. w organizacji, Muzeum Śląskie.

Od maja 1930 r. do września 1939 r. swoje zbiory prezentowało muzeum na IV i V piętrze Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego.

W styczniu 1930 r. ogłoszono pierwszy konkurs na bryłę Muzeum Śląskiego. Konkurs nie zadowolili organizatorów i nie wytypowano żadnego z nagromadzonych projektów do realizacji. W 1934 r. zdecydowano się na zlecenie inż. Karolowi Schayerowi opracowania projektu gmachu muzeum. W roku 1936 przystąpiono do

budowy gmachu, który w 1940 r. miał zostać oddany społeczeństwu województwa śląskiego. W latach 1941—1944 gmach rozebrano, motywując decyzję o rozbiórce tym, że jest symbolem polskości Śląska. W czerwcu 1984 r. podjęto decyzję o restytucji Muzeum Śląskiego w Katowicach z tymczasową siedzibą w byłym gmachu Grand Hotelu.

W styczniu 1986 r. ogłoszono i rozstrzygnięto ogólnopolski konkurs realizacyjny SARP nr 682 na budynek Muzeum Śląskiego. Celem konkursu było uzyskanie koncepcji rozwiązania architektonicznego nowego, wielofunkcyjnego obiektu Muzeum Śląskiego łącznie z koncepcją zagospodarowania przestrzennego terenu. Laureatem konkursu został warszawski architekt, który w 1988 r. przedstawił szczegółową koncepcję realizacyjną, uwzględniającą zalecenia sądu konkursowego².

Projekt ZTE na zlecenie Rejonowej Dyrekcji Inwestycji w Katowicach, działającej w imieniu Wydziału Kultury Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach zrealizowała w terminie do 30 VI 1990 r. Spółdzielnia Pracy Twórczej Architektów i Pla-

nistów PRO ARTE w Warszawie ul. Willowa 8/10. Autorem generalnym projektu był arch. Jan Fiszer. W oparciu o pozytywną opinię Wojewódzkiej Komisji Architektoniczno-Urbanistycznej z dnia 18 XI 1990 r. Wojewoda Katowicki Wojciech Czech zatwierdził w dniu 5 XI 1990 r. założenia techniczno-ekonomiczne nowego gmachu Muzeum Śląskiego w Katowicach.

A teraz kilka szczegółów dotyczących nowego gmachu i jego lokalizacji.

Lokalizacja

Gmach muzeum zlokalizowano w południowej części Katowic (naprzeciw Parku im. T. Kościuszki) w terenie ograniczonym ulicami: T. Kościuszki, Górnośląską, Lotników i W. Stwosza (7,90 ha).

W projekcie koncepcyjnym, jak i projekcie ZTE obiekt muzeum wizualnie ukryto w ziemi poprzez obsypanie bryły trawiastymi pagórkami, nad którymi widoczne są linie dachów i ścian attykowych. Jedynie od strony ul. T. Kościuszki (169 m) odsłonięto fasadę głównego wejścia.

Układ funkcjonalno-przestrzenny

Główną oś kompozycyjną gmachu stanowi oś wejściowa i hallu głównego, do której dosotosowano prostopadłe i równoległe ciągi wewnętrzne, 6 głównych stref funkcjonalnych (bloku wejściowego A, wystaw czasowych B, rekreacyjno-wystawowa C, wystaw stałych D, E, pracowni E, rozładowawczo-gospodarcza F, G) uwarunkowanych konstrukcyjnie przebiegami podziałów dyletacyjnych.

Projekt zakłada możliwość zwiększania i zmniejszania poszczególnych stref (AC lub ACB) czy tworzenie wewnętrznych podziałów wewnątrz stref autonomicznych np. w strefie wystaw stałych (D, E) dzięki zastosowaniu dużych przesuwanych lub obracanych ścian na szkieletcie stalowym. Ściany po rozsunięciu chowają się w „wydrążonych” od środka filarach dźwigających strop. Część z nich zawiera ściany ażurowe, będące po wysunięciu szkieletu stelażem dla ekspozycji. W ścianach tych zamontowane są szyno-przewody dla mocowania i zasilania opraw oświetlenia miejscowego. We wszystkich filarach wydrążonych prowadzone są przewody klimatyzacyjne pionowe połączone z kanałami poziomymi umiejscowionymi w belkach wielofunkcyjnych pod stropem. Do wejścia głównego muzeum od ul. T. Kościuszki prowadzi aleja z sześcianami

stalowych kratownic (reklama i oświetlenie). Nad wejściem symboliczna stalowa kratownica wsparta na pękniętym masywie ściany węglowej przekonywać ma wg interpretacji autora projektu o stabilizacji i informować zwiedzających, że gmach stoi na terenie niestabilnym. Na osi hallu wejściowego główne schody wiodące na poziomy wystawiennicze (parter ± 000 i antresolę I p +500). Ściany po obu stronach schodów obłożone są cegłą klinkierową. Z poziomu I 000 (parter) do poziomu +500 prowadzą w poszczególnych blokach schodki pomocnicze.

Dyspozycja funkcji poziomów (kondygnacji)

— **700 (poziom piwnic I)** lokalizacja większości magazynów zbiorów i pracowni konserwatorskich, warsztatów, klimatyzatorni, chłodni, węzła cieplnego, przyłącza wodnego i trafostacji oraz przestrzeni dostawczej i rozładowczej.

— **330 (poziom piwnic II)** magazyny i pracownie o mniejszych wymogach wysokości, dyspozytornia klimatyzatorni, trafo, warsztaty, centrala telefoniczna, kawiarnia.

± 000 (poziom parteru) strefa wejściowa z hallem szatniowym, z pracownią dla amatorów i przestrzenią odpoczynkową oraz zespołem **audiowizualnym** i WC. Na końcu osi wejściowej — wejście dla pracowników oraz zespół administracyjno-dyrekcyjny oraz I-szy poziom ekspozycyjny (wystawy stałe i czasowe) oraz poziom sal i magazynów studyjnych.

+300 (poziom pośredni) — administracja, dyrekcja.

+500 (poziom I piętro) — w strefie wejścia głównego. Czytelnia z magazynem książek, administracja, sala wystaw czasowych, a poza nią drugi poziom ekspozycji stałej wraz z 2 barkami.

+880 (poziom II piętra) — w strefie wejścia gł. administracja, mieszkania służbowe, pokoje gościnne, poza nią traci fragmentaryczny poziom ekspozycji stałych.

+1260 (poziom piętra technicznego) —strefa rozproszona instalacji powietrza, oświetlenie i podnośniki, dojście do operatorów światła, podnośników suwnicowych i konserwatorów stropu.

+1520 (poziom piętra administracyjnego) — większość pomieszczeń pracowników naukowych, administracyjnych i technicznych muzeum. Rozmieszczenie pokoi pracowników

naukowych i technicznych odpowiada umiejscowieniu odpowiednich tematycznie bloków wystawowych, pracowni i magazynów w piwnicach, do których prowadzą duże windy towarowe dla pracowni (eksponatów) o udźwigu od 3000 do 6000 kg i windy dla pracowników. Windy publiczne i publiczno-pracownicze posiadają wymiar kabin pozwalających na przewóz inwalidy na wózku.

Przestrzeń dostawcza i rozładowcza poza funkcją przywozu i wywozu muzealiów stanowi zaplecze dla zaopatrzenia gastronomii, warsztatów i pracowni oraz wywozu śmieci, opakowań itp.

Warunki konserwatorskie

Mikroklimat (powietrze i światło)

Dla Muzum Śląskiego przyjęto następujące parametry dotyczące temperatury i wilgotności powietrza niezbędne przy projektowaniu klimatyzacji:

magazyny

lato +20° C ± 1; 50% ± 5

zima +18° C ± 1; 50% ± 5

ekspozycja

lato +22° C ± 2; 50% ± 5

zima +20° C ± 2; 50% ± 5

Dla oświetlenia zaproponowano stosowanie źródeł światła żarowego o następujących parametrach:

50 lux — papier, tkanina, akwarela

150 lux — obrazy olejne i tempera, skóry, drewno, laka

300 lux — metal, kamień, ceramika

Światło dzienne wykorzystano w pracowniach konserwatorskich. Natomiast do oświetlenia sal (ekspozycyjnych i pozostałych pracowni) zaproponowano światło naturalne — pośrednie poprzez system świetlików (światło odbite). Zastosowano w Muzeum Śląskim otwory i świetliki o wyłącznie pionowym ustawieniu szyb z kierunkiem otwarcia zbliżonym do kierunku północnego (najmniejsza szkodliwość światła i stabil-

ność jego natężenia). Do szklenia świetlików i otworów zaprojektowano szkło ANTISOL — na szklenie zewnętrzne oraz szkło WANDOWE od wewnątrz w salach o cennych zbiorach i blokach wystawowych południowo-wschodnich.

Autorzy projektu przewidzieli potrójne szklenie, a świetlików dachowych — poczwórne oraz szczelną ślusarkę okien aluminiowo-stalową, ze względu na szczelność i izolację termiczną. Do oświetlenia światłem sztucznym przewidziano światło żarowe o nieznacznym wydzielaniu ciepła oraz oprawy specjalne dające światło bezcienowe.

Konstrukcja

Biorąc pod uwagę wymogi górniczo-geologiczne zaproponowano jako element konstrukcyjny samodzielne skrzynie fundamentowe odlewane w monolitycznym żelbecie, podobnie jak i pozostałe elementy konstrukcji — słupy i szkielety ramowe oraz konstrukcję stropu słupowo-ryglową. Pod całym budynkiem przewidziano warstwę amortyzacyjną i poślizgową z piasku i betonu. Poszczególne segmenty posadowione są na sztywnym żelbetowym ruszcie o wysokości 3,6 m stanowiącym najniższą część budynku. Strop funkcjonalny wspiera się na przestrzennych słupach wielofunkcyjnych (żelbet-monolit wylewany) o przekroju skrzynkowym. Wnętrze słupów tworzą kanały wentylacyjne elektryczne stanowiące schowek dla ścian przesuwnych.

Konstrukcję nośną szkieletowo-ryglową przewidziano w żelbecie wylewanym i wibrowanym. Zakłada się, że słupy wielofunkcyjne zostaną licowane granitem i cegłą ceramiczną spoinowaną. Ściany dzielące wypełnione zostaną cegłą.

Obróbki blacharskie dachu — blachą miedzianą. Stropy i ściany — żelbetowe oraz ceglane. Posadzki pomieszczeń i przestrzeni dla publiczności projektuje się wyłożyć marmurem, granitem, klinkierem i wykładziną dywanową, natomiast pracownie terakotą oraz tworzywem, w pracowniach głównych i biurach klepką.

Przypisy

1. Szerzej na ten temat A. Ryszkiewicz, *Muzeum Śląskie w Katowicach*. [w:] „Muzealnictwo” nr 25 1982 s. 34—46; *Muzeum Śląskie*. „Szkice z przeszłości” pod red. Z. Gorczyca. Katowice 1984; L. Szaraniec, *Tadeusz Dobrowolski*

(1899—1984). Katowice 1987; tenże, *Muzeum Śląskie*. Katowice 1989 i 1990; „Ziemia Śląska” t. 1 i 2. Katowice 1988 i 1989.

2. „Ziemia Śląska” t. 2. Katowice 1989 s. 353—359.

Le nouveau bâtiment du Musée de Silésie à Katowice

Le projet du nouveau bâtiment du Musée de Silésie à Katowice a été réalisé par l'atelier PRO ARTE, dirigé par l'ingénieur et architecte Jan Fiszer. Ce projet a été conçu pour le concours architectonique, organisé en 1986 par la Société des Architectes Polonais et les autorités locales. Ce bâtiment est localisé près du parc Kościuszki, entre les rues Górnośląska, Kościuszki, W. Stwosza sur la surface de 3.60 h. Le bâtiment compte 432.000 m³, dont 57.000 m³ des installations. L'axe dominant de la composition du bâtiment est celle de l'entrée et du hall principal. Les trajets intérieur perpendiculaires et parallèles de cette axe.

Il existe la possibilité d'agrandir des espaces particulières et de les rendre plus petits. On peut aussi les lier à l'aide des murs mobiles. Les installations électriques et celles de la

climatisation sont placées dans les piliers creusés et dans les poutres du plancher. Les magasins et des ateliers spécialisés sont localisés dans deux niveaux sous-terrains. Le rez-de-chaussée et le première étage sont les niveaux des expositions, au deuxième étage il y a les ateliers scientifiques et l'administration. A cause des conditions géologiques on a proposé dans le projet les caissons de fondation indépendants comme élément constructif, moulés en béton armé monolithique. La construction porteuse à ossature entretoise est prévue dans le béton armé et vibré. La lumière naturelle est assurée par le système des verrières et des trous, il y a aussi la lumière artificielle à incandescence. Les architectes ont profité des plus récents réussites dans le domaine de la construction des musées.

Jerzy Świecimski

Ekspozycja muzealna jako dzieło sztuki

Przegląd rozwiązań wystawowych, których dostarczają nam muzea zarówno dawne, jak współczesne nasuwa pytanie na temat wartości stanowiących w poszczególnych wystawach, czy typach wystaw, moment dominujący. Pytanie to jest o tyle ważne, że inspiruje systematyczne zestawienie rodzajów wartości, którym wystawy muzealne różnych typów, w różnych czasach i w różnych krajach były podporządkowane, a tym samym prowadzi do zagadnienia kryteriów kwalifikacji wystaw muzealnych, np. kryteriów ich oceny w opracowaniach krytycznych, czy w trakcie procesów projektowania i realizowania. W wymiarze praktycznym rozwiązanie tego zagadnienia może dać odpowiedź na temat przydatności: czy to indywidualnych rozwiązań wystawowych, czy określonych typów wystaw w odniesieniu do określonej sytuacji kulturowej, wyznaczonej przez historyczny czas i rejon geograficzny, a tym samym sprawności funkcjonowania wystawy, jak też zakresu jej funkcji¹.

Podjęcie tematu wartości leżących u podłoża wystaw muzealnych uzasadnione jest okolicznością, że wystawy te nigdy nie powstawały przypadkowo, lecz tworzone były zawsze „w imię czegoś”, lub „ze względu na coś” i że owo „coś”,

jako moment inspirujący każde powstanie wystawy wiązało się zawsze z jakąś wartościowością, lub samo uznawane było za jakąś wartość. Również i kształt wystawy nigdy nie był wynikiem przypadku, lecz miał zawsze u swego źródła przeświadczenie o wartościach tego, co w danym, konkretnym sposobie rozwiązania utworu wystawowego obierano za moment dominujący: np. pewną ideę, pewien obejmujący całość wystawy program, pewną zasadę budowania wystawy itp. Odpowiednio do tego rodzaju przyjętej dominanty kształtowana była zarówno wartość treściowa wystawy (np. dobór prezentowanych w wystawie obiektów wraz z ich znaczeniami, sądy np. twierdzenia naukowe, które wystawa miała za zadanie unaoczniać i przekazywać pod postacią „języka wizualnego” zwiedzającym), jak również sposób rozwiązania koncepcji przestrzenno-kolorystycznej i oświetleniowej wystawy, jej styl i estetyczna „wymowa”, jej sens artystyczny czy estetyczny. Rodzaj wartości leżących u podłoża zarówno samego pomysłu zbudowania wystawy, jak sposobu jego realizacji jest też niezmiernie istotny dla zrozumienia zróżnicowania zarówno rozwiązań jednostkowych, jak typów wystawowych i to zarówno od strony treściowo-znaczeniowej, jak estetycznej. Bez jego uwzględnienia